

FRANZ KAFKA

CEZA SÖMÜRGESİ

Sunuş ve notlarla
Almanca aslından çeviren:
Kerem Çalışkan

Remzi Kitabevi

CEZA SÖMÜRGEİ / Franz Kafka
Özgün adı: *In der Strafkolonie*

© Türkçe çeviri: Remzi Kitabevi, 2018

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Düzeltili: Öner Ciravoğlu
Kapak çizimi: Zimou Tan
Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1829-6

BİRİNCİ BASIM: Ocak 2018

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi
4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 12068 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çifçi Mücellit, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi
5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul
Tel (212) 629 4783

İçindekiler

Franz Kafka	7
<i>Ceza Sömürgesi Üstüne</i>	11
<i>Ceza Sömürgesi</i>	17
Bu Çeviri Üzerine... ..	57

Franz Kafka

(1883-1924)

Kafka, 20. yüzyılda Alman ve dünya edebiyatının önde gelen isimleri arasındadır. Edebi değeri, ölümünden sonra, yakılmasını istediği *Dava*, *Şato*, *Amerika* gibi yarım bıraktığı eserlerin, arkadaşı Max Brod tarafından yayınlanmasıyla dünya çapında kabul gördü. Kafka'nın bütün eserleri, mektupları 1950'li yıllardan itibaren topluca yayınlandı ve tüm dünya dillerine çevrildi.

Usta yazar eserlerinde 'Suç, yargı, hüküm, ceza, bürokrasi' gibi temel toplumsal konulara eğilir. Bireyin, totaliter sistemlerin baskısı altında istem dışı şekilde suçlu duruma düşmesi gibi çağdaş bir sorunu işler. Modern toplumun görünmeyen karmaşık hiyerarşisi içinde yalnızlaşan, yabancılaşan ve ezilen insanın durumunu ele alır. Korku ve kuşku dolu, güvensiz bir dünyayı sorgular. Kafka'nın, ölümünden sonra ortaya çıkan nazi ve faşist yönetimlerin baskıcı uygulamalarını, sezgisel öngörüsüyle, daha 20. yüzyılın başında eserlerinde haber verdiği kabul edilir.

Kafka'nın adı, 'kafkaesk' (kafkavari) sözcüğü ile evrensel bir terime dönüşmüştür. Bu terim Kafka'nın eserlerinde

'kahraman'ın içine düştüğü durumu yansıtır. 'Kafkaesk' terimi, insanın, nedenini ve kaynağını tam bilmeden, kendini suçlu konumda bulduğu durumlar için kullanılır. Baskı altında yaşanan ikilemler de bu tanıma girer. *Dava*'nın kahramanı Josef K. neyle suçlandığını bile bilmeden yargılanıp, ölüme mahkûm edilirken, 'Kafkaesk' durumun tipik bir örneğini sergiler. *Dönüşüm*'de böceğe dönüşen Gregor Samsa, bu 'Kafkaesk' durumun uç noktasıdır.

Franz Kafka yarattığı kurgusal 'paralel dünyalar' ile modern dünya edebiyatının en derin, en gizemli, sırları halen tam çözülememiş yazarlarından biridir. Yazma tutkusu ve gerçekçi, ayrıntılı edebi üslubu, Kafka'yı her okuyuşta yeniden keşfedilmesi gereken bir bilmece haline getirmiştir.

Yazarın kadınlarla ilişkisi oldukça talihsizdir. Kadın-erkek ilişkilerini *Şato* adlı eserinde mizahi bir dille ele alır. İlk büyük aşkı Felice Bauer ile 1914 ve 1916'da iki kez nişanlandı, ancak evlenmedi. 1919'da Julie Wohryzek ile daha sonra bozulan bir nişanlılık ilişkisi yaşadı. Mektup aşkı yaşadığı dört kadından en önemlisi 1920'de tanıştığı Milena Jesenska'ydı. Kafka, Milena'ya ölümünden sonra yayınlanan ve başlı başına bir kitaba dönüşen uzun aşk mektuplarını yazdı. Milena evli olduğu için Kafka'nın bu 'imkânsız aşkı' da hüsrarla bitti.

Milena bu mektupları Kafka'nın ölümünden 15 yıl sonra, 1939'da yakın arkadaşı Willi Haas'a verdi. Milena 1944'te, Kafka'nın romanlarında öngördüğü totaliter bir ortam içinde, Almanya'daki bir toplama kampında can verdi. Mektuplar ancak 1952'de yayınlanabildi. Kafka'nın

kız kardeşleri Elli, Valli ve Ottla da Nazi Almanyası'nda Yahudi soykırımında katledildiler.

1917'den itibaren kanlı öksürük nöbetlerine yakalanan Kafka'ya 'gırtlak tüberkülozu/veremi' teşhisi kondu. 1918'de İspanyol gribine yakalandı. Çeşitli senatoryum tedavilerine rağmen, hastalığı giderek ağırlaştı.

Kafka 3 Haziran 1924'te Viyana'da 41 yaşında öldü. Daha sonra Prag'da Yahudi Mezarlığı'na gömüldü.

Başlıca eserleri

Ölümünden önce basılanlar: *Hüküm* (1913), *Ateşçi* (1913), *Dönüşüm* (1915), *Köy Hekimi-Bir Akademi'ye Rapor* (1918), *Ceza Sömürgesi* (1919).

Ölümünden sonra basılanlar: *Dava* (1925), *Şato* (1926), *Amerika* (1927), *Günlükler* (1937) *Milena'ya Mektuplar* (1952), *Toplu Eserleri* (1953).

Ceza Sömürgesi Üstüne

Franz Kafka'nın *Ceza Sömürgesi* (In der Strafkolonie) adlı öyküsü, yazarın yaşarken yayınladığı (1919) az sayıdaki eserinden biridir.

Yazar bu kısa ve vurucu kitabında, Avrupalı devletlerin o dönemde, sömürgelerinde uyguladıkları şiddet ve vahşeti, fantastik bir dille gözler önüne serer. Batı dünyası, kendi sömürgelerinde, 'yargılama' konusunda özel ve son derece keyfi, insanlık dışı kurallar geliştirmiştir. Sömürgelerde yerli halka karşı işkencenin ve idamın sıradışı çeşitli biçimleri uygulanır. Üstelik bu işkence 'Vatan-üniformalar-şeref' gibi Batı'da yüceltilen militarist kavramlar altında yapılmaktadır. Eserde bu kavramların ikiyüzlülüğü de sorgulanır.

Öykü, adı ve ülkesi belirsiz 'araştırmacı bir gezgin'in, hukuk ve mahkeme işleyişi ile infaz yöntemlerini incelemek için, yine adı belirsiz Batılı bir devletin sömürgesi durumundaki bir adaya gitmesiyle başlar.

Adada görevli bir subay ona 'Çok özel' diye tanıttığı bir işkence aletini ve işleyişini ayrıntılı olarak anlatır. Gezgin ve subay Fransızca konuşurlar. Yerel halktan bir mahkûm, üstüne itaatsizlik ettiği için bu alette işken-

ce ile idam edilecektir. Bir yüzbaşının suçlaması üzerine, adam sorgusuz sualsiz yargılanmış, idama mahkûm edilmiş, hatta karar kendisine bildirilmemiştir bile. Subaya göre mahkûm kararı, işkence aletinin hüküm metnini bedene 'tırmık'la kazınması sonucu, ölmeden önce öğrenecektir. Adada 'Eski komutan' döneminden kalma bu çağdışı yargı-infaz yöntemini onaylamayan 'Yeni bir komutan' vardır. Eski komutana, eski yönteme ve işkence aletine tutkuyla bağlı olan subay, bu yöntemi sürdürmek için, araştırmacı gezginden yardım rica eder. Gezgini bunu reddince, mahkûmu bırakıp kendisi işkence aletinin altına yatar ve feci şekilde ölür. Öykü araştırmacı gezginin adadan kaçmasıyla son bulur.

Kafka bu öyküyü, Avrupa'da sömürgelerdeki işkence uygulamalarına karşı tepkilerin ve yayınların arttığı ve Dünya Savaşı'nın başladığı bir sırada (1914, Ekim) kaleme almıştır.

Kafka'nın bu konuda esinlendiği iki kitap vardır. Birincisi, Robert Heindl'in *Ceza Sömürgelerine Seyahatim* (1912) ve diğeri de Fransız gazeteci Octave Mirabeaus'un *İşkence Bahçeleri* (1899) adlı eserleridir.

Robert Heindl, Alman parlamentosu tarafından sömürgelere inceleme için gönderilen bir gözlemci yazardır. İzlenimlerini bu kitapta toplamıştır. Octave Mirabeaus ise, Fransa'da ünlü davada Dreyfus savunucularından olan sol eğilimli bir gazetecidir. Güney Asya'daki Fransız sömürgelerini ziyaret eden Mirabeaus, izlenimlerini, döneminde 'sansasyonel ve pornografik' olarak tanımlanan *İşkence*

Bahçeleri kitabında kaleme almıştır. Kafka'nın her iki kitabı da okuduğu bilinmektedir.

Bu iki kitap zaman içine unutulup adları bile anılmazken, Kafka'nın *Ceza Sömürgesi* eserinin çağları aşarak güncelliğini sürdürmesi, kuşkusuz onun edebi gücünü yansıtır.

Kafka'nın öyküsündeki 'Eski komutan' karakterine uygun bir isim, Almanya'nın Afrika sömürgelerinde 1894-1904 arasında görev yapmış Alman Komutan Lothar von Trotha'dır. Herero kabilesi ve diğer yerli halklara zulüm, işkence ve katliam uygulayan Komutan Trotha'nın yöntemleri ülkesinde de eleştirilmiş ve 1904'te görevden alınmıştır.

Sherlock Holmes'in yaratıcısı ünlü İngiliz yazar Arthur Conan Doyle'nin Güney Afrika'daki Boer Savaşı'nı eleştirel bir gözle anlatan *Güney Afrika'da Savaş* kitabı da 1902'de yayınlanmıştır. Doyle ayrıca 1909'da yayınlanan *Kongo Suçu* adlı kitabında Belçika ve diğer Batılı devletlerin Kongo'da uyguladıkları işkence ve zulmü, belge ve fotoğraflarıyla ayrıntılı olarak anlatır.

Batılı devletlerin sömürgelerinde uyguladığı ceza ve işkence yöntemleri Kafka'nın *Ceza Sömürgesi*'ni kaleme aldığı 20. yüzyılın başında Avrupa basınında popüler konular arasındadır.

Kafka bu uzun öyküde, ölümünden sonra yayınlanan *Dava* eserini kaleme aldığı, ancak sonunu bağlayamadığı sıkıntılı bir dönemde yazar. Hatta, bazı edebiyat uzmanları, yazarın o sırada kafasına üşüşen 'ölüm ve kan fantezileri' ile *Dava* romanını 'kirletmemek' için arada *Ceza Sömürgesi*'ni

yazarak, bu kanlı hayalleri kağıda döküp ‘kurtulduğunu’ öne sürerler.

14

Yazar kendi notlarında belirttiği gibi, *Ceza Sömürgesi*’ni yazmaya 1914’ün ağustos ayında başlamış ve eseri 5-18 Ekim 1914 günlerinde, Ostsee’de (Danimarka) iki haftalık tatilde yazıp bitirmiştir. Eser ancak beş yıl sonra Dünya Savaşı’nın bitiminde, 1919’da yayınlanacaktır.

Kafka’nın eseri kaleme aldığı 1914 yılı ağustos-ekim aylarında Dünya Savaşı başlamış, Almanlar Belçika’yı işgal ederek Fransa’ya girmiştir ve Marne Cephesi’nde çok kanlı savaşlar yaşanmaktadır. Gazete haberler askeri bildirimler gibi ‘kan ve barut’ kokar. Kafka’nın eserinde bu militarist ortamın yansımaları da kendini hissettirir.

Kafka, bu öyküyü 1916’da, Almanya’da Münih kentinde, bir edebiyat gecesinde 50 kadar izleyiciye okur. Bu Kafka’nın Prag dışında yaptığı tek sesli okumadır. Gecede Kafka’nın kız kardeşi Ottla, yakın arkadaşı Max Brod gibi isimlerin yanı sıra, Rainer Maria Rilke gibi ünlü Alman şairi de bulunur. O geceye katılan ve izlenimlerini daha sonra ancak 1953’te yayınlayan yazar Max Pulver, Kafka *Ceza Sömürgesi*’ni okurken bir kadının düşüp bayıldığını, daha sonra iki kişinin daha fenalaşarak salonu terk ettiğini öne sürer. Kafka da bu okuma gecesini ‘çok başarısız’ olarak tanımlar. Tepkiler genellikle olumsuzdur. Eser ‘itici’ bulunmuştur.

Ceza Sömürgesi 1919’da Kafka’nın yayıncısı Karl Wolff tarafından basılır. Basında ve edebiyat çevrelerinde yine olumsuz eleştiriler alır. Kafka’yı ‘sansasyon peşinde

koşmak'la suçlayanlar olur. Eser hakkında 'Ayıp ve utanç verici' gibi tanımlamalar bile yapılır. Yalnızca Alman yazar Kurt Tucholsky (1890-1935), *Ceza Sömürgesi* hakkında övgü dolu bir yazı kaleme alır ve onu 'usta işi, şaheser' (Meisterwerk) olarak tanımlar.

Kitap 1930'lu yıllarda, *Dönüşüm* adlı eseriyle birlikte Naziler tarafından yasaklanır. 1953'ten sonra *Bütün Eserleri* ile birlikte yeniden basılan *Ceza Sömürgesi* adeta keşfedilir ve hak ettiği üne kavuşur.

Ceza Sömürgesi, II. Dünya Savaşı'nda Nazilerin Avrupa'nın ortasında kurduğu 'Toplama Kampları' ve 'İşkence Merkezleri'nin (Holocaust) habercisi gibidir. Vahşet ve işkence 20. yüzyılda sömürgelerden Avrupa'ya taşınmıştır. Kafka bu işkence ve zulüm anlayışını, fantastik üslubuyla kaleme alarak, güncelliğini yitirmeyen eşsiz bir klasik yaratmıştır. *Ceza Sömürgesi* hakkında Almanya ve dünyada birçok inceleme, araştırma yayınlanmış, doktora çalışmaları yapılmıştır.

Günümüzde ABD'nin Irak'ta 'Ebu Gureyb', Küba Körfezi'nde 'Guantanamo' gibi işkence ile ünlü cezaevleri, Kafka'nın *Ceza Sömürgesi*'nin güncelliğini yitirmemesini sağlayan isimler olarak anılabilir.

Kafka'nın bir hukukçu-yazar olarak vurguladığı 'Düzenli ve adil yargılama, neyle suçlandığını bilme ve serbest savunma hakkı', günümüz dünyasında hâlâ pek çok ülkede, insanların 'temel hak' olarak kavuşmak istedikleri özellikler arasındadır.

CEZA SÖMÜRGESİ

